

ERKEN ORTAÇAĞ VE ÖNCESİNDE KARADENİZ'DE BULGARLARIN TARİHİ COĞRAFYASI VE ETNİK YAPISI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

AN EVALUATION ON THE HISTORICAL GEOGRAPHY AND ETHNIC STRUCTURE OF THE BULGARIANS IN THE BLACK SEA IN THE EARLY MEDIEVAL AND BEFORE.

ОЧЕРК ОБ ИСТОРИИ, ГЕОГРАФИИ И ЭТНИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ БОЛГАР, ПРОЖИВАЮЩИХ В ОБЛАСТИ ЧЕРНОГО МОРЯ В ЭПОХУ СРЕДНЕВЕКОВЬЯ И В ЭПОХУ ДО СРЕДНЕВЕКОВЬЯ

Önder GÜLER*

ÖZ:

7. Yüzyılın ikinci yarısında Tuna Deltasının kuzeyine doğru ilk Bulgarlara ait bir boy gelip buraya yerleşti. Bu boy, Hazar denizinin kuzeyinde, Dinyeper nehri ile Azak Denizinin arasında kalan bölgede yerleşmiş olan Bulgar Türk boylarındandı. 6. Yüzyılın sonuna doğru aynı dili konuşan aynı gelenek ve kültüre sahip olan gruplar arasında bir birlik oluşturan bu Bulgar Türklerinin ülkesi, Bizanslı tarih yazarlarının eserlerinde Büyük Bulgaristan olarak geçecektir. Bu boyların başında Kubrat Han bulunuyordu. Ancak onun ölümünden sonra bu birlikler parçalandı. Dolayısıyla bu ilk Bulgarların bir bölümü Kubrat'ın oğullarından Asparuh'un liderliğinde Tuna deltasına kadar uzanarak bugünkü Sırbistan'a kadar geldiler. Nitekim bizde bu çalışmamızda yukarıda bahsi geçen detaylar üzerinden Bulgarların Karadeniz'deki tarihi coğrafyası ve etnik yapıları üzerine bir değerlendirme yapmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: İlk Bulgarlar, Tuna, Dinyeper, Karadeniz.

ABSTRACT

In the second half of the 7th century, the first Bulgarians to the north of the Danube Delta came and settled here. This clan was located in the Bulgarian Turkish colony, in the area between the river Dnieper and the Azov Sea, to the north of the Caspian Sea. By the end of the 6th century, these Bulgarian Turks' countries, which formed a union of groups with the same tradition and culture speaking the same language, would be called Great Bulgaria in the works of Byzantine history writers. Kubrat Khan was at the beginning of these clans. However, after his death, these units were dismantled. Therefore, some of these first Bulgarians came from the sons of Kubrat, led by Asparuh, to the Danube delta, to present-day Serbia. As a matter of fact, we tried to make an assessment on the historical geographical and ethnic structures of the Bulgarians in the Black Sea through the details mentioned above in this study.

Key words: First Bulgarians, Danube Delta, Dnieper River, Black Sea.

* Doktora Öğrencisi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ. (Doktora tezinden üretilmiştir.)

АННОТАЦИЯ

Во второй половине седьмого века первые болгары пришли на север от дельты Дуная и поселились здесь. Они были Турецкими Болгарами, поселения которых были расположены в районе между рекой Днепр и Азовским морем, к северу от Каспийского моря. К концу 6-го века эти народы образовали объединение группы двух народов с той же традицией и культурой, которые говорят на одном языке, позже о них будет упоминаться в произведениях писателей и поэтов Византии как Великая Болгария. Во главе этих народов стоял Курбат Хан. Но после его смерти эти народы были расчленены. Таким образом некоторые из этих первых болгар, которые произошли из рода Кубрата, возглавляемые Аспарухом поселились в дельте Дуная и дошли современной Сербии. По сути, в этом исследовании мы попытались сделать оценку исторических и этнических структур болгар в Черном море с помощью вышеупомянутых деталей.

Ключевые слова: первые болгары, Дельта Дуная, река Днепр, Черное море.

Tarihi Coğrafyası

Bulgaristan, Güneydoğu Avrupa'da Karadeniz üzerinde bulunan bir ülke olup, ülkenin yüz ölçümü 42.858 km² büyüklüğündedir. Batıda Sırbistan ve Makedonya Cumhuriyeti, kuzeyde Romanya, güneyde Yunanistan ve Türkiye vardır. Ayrıca Sırbistan'dan Karadeniz'e yani doğuya doğru uzanan Balkan dağ sıraları ülkeyi ikiye bölerek ünlü Güller Vadisi'ne uzanmaktadır. Meşhur Tuna Nehri, Bulgaristan'ın kuzey sınırı boyunca takip ederek, ülkenin sınırı Silistra da kuzeye doğru kıvrılana kadar akmaya devam eder. Balkanlar'ın güneyinde akan Maritsa Nehri doğuya doğru ve sonrasında da güneye doğru yani Ege'ye akarak verimli Thracian yada Trakya Ovasına sularını boşaltır. Ülkenin Güneydeki, Rila ve Rhodope arazi yada otlakları Balkanlar'dan daha da yukarılara kadar ulaşmaktadır (Chary, 2011: XIX).

Ayrıca Bulgaristan'ın en eski tarihi coğrafyasına baktığımızda, Trakya olarak adlandırılan bu coğrafya, kuzeyde Tuna nehri, güneyde Ege ve Propontis yani Marmara denizi, batıda Strymon nehri ile doğuda Pontus Euxinus (Karadeniz) arasında kalan topraklar için kullanılarak, Roma döneminde kuzeyde Balkan dağları ile sınırlandırılmıştı. Ve Antik Trakya günümüzde siyasi açıdan üç kısma ayrılmıştı: Kuzey Trakya; Bulgaristan, Batı Trakya; Yunanistan ve Doğu Trakya; Türkiye'nin sınırları içerisinde yer almaktadır (Strabon, 2015: 380). Bulgaristan'ın, bu coğrafya üzerinde Tuna'dan başka önemli nehirleri arasında Rila Dağları'ndaki İskur, Rodoplardaki Arda, Bulgaristan'ın Makedonya kısmındaki Struma ve Kuzey Orta bölgede, Bulgaristan'ın Orta Çağ'daki başkenti Turnovo'yu kesen kıvrımlı Iantra nehirleri, Bulgaristan'ın önemli nehirlerindedir. Ayrıca bu coğrafya çok çeşitli toprak türlerine sahiptir. Öyle ki, Kuzey Tuna ovasında zengin siyah ve gri orman toprağı bulunmaktadır. Aynı zamanda burada dağların karakteristik ormanları ve çayır toprağı vardır. Yine bu coğrafya içerisinde hem toprak bakımından hem de verimlilik açısından Trakya ovası önemli bir bölgeyi oluşturmaktadır (Chary, 2011: XIX). Ayrıca Meriç nehri bu oavadan geçmektedir. Nitekim bu bölge de önemli tarım ürünleri ve orman toprakları vardır (Yılmaz- Kaşıkçı, 2001: 3-4). Ayrıca diğer önemli bir bölge olan, Avrasya kara kütlesi, Bulgaristan'ın coğrafi konumu nedeniyle, yerli flora ve faunası Arktik yani buzlu yahut buz gibi olan, alpin ve step türlerini içermektedir. Nitekim Bulgaristan'ın genelinde ılımlı bir karasal iklimi vardır. Ancak Trakya Ovası diğer bölgelere nazaran daha çok Akdeniz iklimine sahiptir. Ülkenin ortalama sıcaklığı 51c, ancak kışın sıcaklık

dereceleri sıfırın altına düşebilir ve yaz aylarında aşırı ısınabilir. Yıllık yağış değerleri, kuzeydoğu da yüzde 18 miktarlarında iken bu oran dağlarda yüzde 45'lere çıkmaktadır. Yıllık kar yağışları ise, yılda yaklaşık olarak 20-30 gün kar yağmaktadır. Genel olarak, Bulgaristan'ın coğrafyası ve iklimi, tarım ve orman ekonomisi için idealdir (Chary, 2011: XIX).

Trakya bölgesine Türkiye ya da Anadolu sahasından bakıldığında, Trakya, modern Türkiye'nin Avrupa bölümünü oluşturan antik bir bölgeydi. Coğrafi olarak onun önde gelen şehri Bizans idi. MS 46'da Claudius tarafından kurulan Roma eyaleti, kuzeydoğuda Karadeniz ile güneyde Hellespont yani (Çanakkale boğazı) adı verilen dar boğaza giden Marmara denizi ve Ege deniziyle sınırlanmıştır (Wilson, 2014: 355). Erken dönem Trak krallarından olan Orpheus'un Trakya ve Makedonya kavimlerini tek bir çatı altında toplayarak, birleşme taraftarı olmayan bu kavimleri dahi birleştirerek büyük bir başarı elde etmişti. Aslında bu birlik dış baskılardan kaynaklı kendisini göstermişti. Çünkü Karadeniz kıyılarında Yunanlılar koloniler kurarak baskılar oluşturuyordu. Ayrıca M.Ö. 4 ve 5. Yüzyıllarda Balkanlar da yaşayan Persler ve onların baskı ve işgalleri Yunanlılardan daha tehlikeliydi. Dolayısıyla Orta Balkanlardaki Trak boyları birleşerek Odrysis Krallığını kurup, amaçları Pers baskılarına karşı ortak bir güç ortaya koymaktı. Fakat yine bu yüzyılda başka bir güç daha ortaya çıkmıştı. O da Makedonya Krallığıydı. Makedonya Krallığına karşı koyamayan Traklar, onların egemenliğini kabul ederek Makedonların idaresi altına girdiler (Crampton, 2007: 2). Nitekim sonrasında Makedon baskı ve tehditlerinin ortadan kalkmasıyla birlikte Romalılar ortaya çıkmış ve Trak krallığı yıkılmıştı. Tabii Trakların yaşadığı bu baskı ve mücadelelerden sonra Balkan yarımadasındaki bütün Trakya ülkesi, Roma'ya dahil edildi ve Roma imparatorluğunun iki eyaleti haline geldi. Özellikle Roma ve Greek kültürlerinin baskısı altında etnik yapılarını kaybettiler (Todorov, 1979: 11). Fakat Trakya bölgesi Romalıların eline geçmesinden sonra bölgede düzen ve istikrar sağlanmıştı. Özellikle Roma idaresi altında bulunan Moesia Eyaleti yani Tuna nehri ile Balkan dağları arasında kalan bölge ile Balkan dağlarından Ege kıyılarına kadarki Trakya coğrafyası zenginleşerek sağlam bir devlet yapısına büründü (Crampton, 2007: 3).

Ve devam eden yıllarda Bulgarların Balkan yarımadasına doğru ilerlemesi ve yedinci yüzyıldaki son kuruluşlarına kadar olan tüm hareketleri tarihi kayıtlarda aslında belirsizdir. İlk olarak klasik ve Ermeni kaynaklarından edinilen bilgiye göre M.S. 482 yılında Karadeniz'in kuzeyinde, diğer Asya kabileleri arasında bozkırlarda yaşadıklarına dair var olan bilgilerin yanında, Bulgarların altıncı yüzyılın sonlarına kadar buralarda yaşadıkları belirtilmektedir. Ve sonrasında da Doğu Roma'nın yoğun saldırı ve istilalarından dolayı ilk önce Hunlarla sonrada Avarlar ve Slavlarla birleştiler (Forbes, Toynbee, Mitrany, Hogarth, 1915: 23). Slavlar, Baltık-Rus bölgesinden gelen Hint-Avrupa halklarının bir koludur. Orta Çağın erken yüzyıllarında, Germen Vizigotlarının bulunduğu bölgede yaşıyorlardı. Dördüncü yüzyıldan başlayarak göçler sırasında üç büyük gruba ayrıldı: Batı, Doğu ve Güney Slavlar. Güney Slavlar beşinci yüzyılda Balkanlar'a girdi ve yerleşti. Orada gevşek biçimde iki kola bölündüler; batı sonraki yıllarda Slovenler, Sırlar ve Hırvatlar ve doğu Bulgarlar ve Makedonlar haline geldiler (Chary, 2011: 2-3).

Dolayısıyla sonraki dönemlerde ortaya atılan görüşlere göre de; Bulgarlar, Tuna'nın güney kısmında herhangi bir yere yerleşerek, Bulgarların Tuna'yı geçmesinden yüz yıl önce Balkan yarımadasında kurulduğunu ortaya koymuşlardı (Forbes, Toynbee, Mitrany, Hogarth, 1915: 24). Özellikle buralarda yapılan kazı çalışmaları Varna, Bulgaristan'ın doğusundaki bazı köylerde, Rusçuk yakınlarında ve Tuna kıyılarında, taş çekiçler, iğneler,

kemikten yapıma araç gereçler, deri ve elbise parçaları, çakmak taşları gibi daha bir çok malzeme buralardan çıkarılmıştır (Dujcev, Velkov, Mitev, Panayotov, t: 8).

Nitekim Bulgarlar aynı Hunlar ve Avarlar ve onları takip eden Magyalar ve Türkler gibi, onlarda doğu Asya'dan gelen Moğol veya Tatar olarak bilinen kabilenin mevcut bir kabilesi idi. Bütün bu halkların eğilimi, Asya'dan batıya yani Avrupa'ya doğru ilerlemekte ve bu ilerleyiş kayda değer ve düzensiz aralıklarla, yaklaşık olarak dördüncü yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadar devam etti. Fakat bazıları asla batıya doğru hareket etmeyip Rusya'dan uzaklaşmadılar. Ve bu Bulgar grupları güney Rusya'daki bozkırlarda kalıp buradaki düz, yeşillik, ağaçsız ve sulak alanlarda kalarak buralarda ikamet etmeye başladılar. Zaten öncesinde buralar da Bulgarlar, Volga üzerinde, Kama bölgesinde çok sayıda yerleşim yerleri görmüşler ve dolayısıyla beşinci yüzyılda burada kurulmuş oldukları tahmin ediliyor. Büyük veya Beyaz Bulgaristan olarak bilinen önemli ve güçlü bir topluluk kurdular. Bu Bulgarlar, daha sonraki yıllarda Asya'daki Tartar göçmenleriyle kaynaşarak güçlü bir Kazan krallığı kurdular. Ayrıca Bulgar tarihçilerine göre, Volga ve Don nehir havzaları ile doğu Rusya bozkırları, Bulgar enerjisinin meşru gelişimi için sınırlı bir yerdı ve dolayısıyla buradan batıya genişleme kararı aldılar (Forbes, Toynbee, Mitrany, Hogarth, 1915: 24).

Neticede çok sayıda Bulgar'ın kendi kendilerine bağımsız olarak güneybatıya doğru hareket etmeye başladı. Altıncı yüzyıl boyunca Bulgarlar Karadeniz'in kuzeyine yerleşip, Kara Bulgaristan olarak bilinen bir koloni kurmuş olarak görünüyordular. 559 yılında başka bir Tatar kabilesinin şefi olan Zabergan tarafından İstanbul'a yapılan iddialı fakat başarısız saldırıda Bulgarların yer alıp almadıkları konusunun şüpheli olmasının yanında, 609'da Salonika'ya, 626'da da İstanbul'a karşı Slavlar ve Avarlar tarafından eşit derecede korkunç fakat aynı derecede başarısız saldırılarda buldukları kesindir. Nitekim Altıncı yılın son çeyreğinde ve yedinci yüzyılın birinci döneminde, Volga'dan Tuna'ya uzanan Bulgar ulusunun çeşitli kolları, sonunda Yunanlılar adına Avarlara karşı savaşan prens Kubrat (Forbes, Toynbee, Mitrany, Hogarth, 1915: 25), Konstant'ın Bizans imparatoru olduğu zaman, Prens Kubrat Azov denizinin kıyılarında yaşıyor ve buralarda hakimiyet kuruyordu. (Runciman, 1930: 3). Tabii daha sonra Kubrat tarafından Avarlar toparlanıp kontrol altında tutuldu. Ve bu dönemde, Bulgarların gücü artarken Avarların gücü azaldı, fakat 638 yılında ölen Kubrat'ın krallığı onun oğulları arasında paylaştırıldı (Forbes, Toynbee, Mitrany, Hogarth, 1915: 25). Bu oğullarından biri batı'ya doğru ilerleyerek Pannonia şehrine geldi ve burayı iyi bir hale getirdi ve burada Avarlardan ayrılan kuvvetlerle bir güç oluşturdu ya da onların egemenliğine girdi (Runciman, 1930: 3). Nitekim Bulgarlar uzun bir süre kendilerini korudular fakat 893'te Magyaların istila ve baskılarından dolayı yok edildiler. Başka bir oğlu Asparukh veya Ispirikh, 640'ta Prut ve Dniester nehirleri arasında Beşarabya'ya yerleştiler ve birkaç yıl sonra güneye doğru geçtiler. İmparator Konstantinopolis'in 660 yılından beri yaptığı düzensiz savaşlarından sonra imparatorun halefi, Greeklerin yani Yunanlıların üstesinden gelerek bu zamanda Araplar ile savaşmış ve Varna'yı ele geçirmişti. Ve o kendi kendine 679 yılında Tuna nehri ve Balkan dağları arasında burada bir yerleşke kurdu. Dolayısıyla bu yıldan sonra Tuna nehrinin, Doğu imparatorluğunun sınırı olması sona erdi (Forbes, Toynbee, Mitrany, Hogarth, 1915: 25). Nitekim Tuna Nehri'ne yerleşen Bulgarlıların sayıları bilinmiyor, fakat Bulgarlar daha sonraları Slavlar ile kaynaştı. Birkaç kişisel ismin ötesinde, Bulgar dilinin izleri pek kalmadı. Ayrıca Modern Bulgarca, daha sonra Osmanlı yönetimi sırasında tanıtılan Türkçe kelimeler dışında tamamen Slavca'dır.

Etnik Yapı

V. yüzyılın son çeyreğinden önce *Bulgar* adıyla bilinen bir kavim yada böyle bir isim yoktu. Bu isim ilk defa, Bizans imparatoru Zenon'un (474-491), Doğu Gotlarına karşı, askeri bir destek bulmak ve onların yardımlarından faydalanmak için M.S. 482 yılında Karadeniz'in kuzey batı kesiminde bulunan bu topluluğu belirtmesi üzerine ortaya çıkmışlardır. Ayrıca Bulgar ifadesi Türkçeden başka herhangi bir dilde açıklaması da yapılamamıştır. *Bulgar* kelimesinin Türkçede anlam olarak; karışmak, karıştırılmak, karışmış olmak olarak ifade edilmiştir (Kafesoğlu, 1985: 1-2). Zaten İngilizce kaynaklarda da Bulgarlardan bahsedilirken "one of mixed nationality" olarak ifadelendirilir (Curtis, 1992: 6). Aslında Batı Hun Hükümdarı Attila'nın 453 yılında ölmesinden sonra ilk iki oğlu'da Germen ve Bizans ordularıyla savaş esnasında ölmüş ve son kalan kardeşleri İrnik Kağan, artık Orta Avrupa'da hakimiyet kurmasının zor olduğunu anlayarak, elinde son kalan Hun güçleriyle doğu yönüne yani Kuzey batı Karadeniz kıyılarına gelerek burada kendi ırk ve kültüründen olan Türk gruplarıyla karışıp birleşmişlerdi. İşte *Bulgar* adının da bu birleşme sonrasında ortaya çıktığı bütün yabancı kaynaklarda belirtilmiştir (Kafesoğlu, 1985: 2-3).

İlk olarak M.S. 3. Yüzyılda Hunlar, Gotlar, Visigotlar ve Ostrogothların göç dalgaları Balkanlar'ı işgal ederek buraları yağmaladılar. Bu istilacılardan hiçbiri buralara kalıcı olarak yerleşmedi. Küçük Slav grupları, beşinci yüzyılda bölgelerin dışına yerleşmeye başladı ve yedinci yüzyılda Slavlar Bizans direnişini aşıp Balkanlar'ın çoğuna yerleşti. Slavlar daha istikrarlı bir kültür getirdi, kendi dillerini korudu ve var olan Roma ve Bizans sosyal sistemini esasen Slavlaştırdı (Curtis, 1992: 5). Birçok kaynak göstermektedir ki, Slavların ana yurtlarının Tuna'nın kuzeyinde oldukça küçük bir bölge olduğunu göstermektedir. M.S. 5. yüzyıla kadar pek bilinmeyen Slavlar, eski Türk kavimlerinin göç hareketleri sayesinde tanınmaya başlamışlardır (Tufay, 1988: 194). Aslında Stepler öteden beri Orta Asya ile Avrupa önemli bir yol olmuştur. Nitekim göçmen grupların çoğu Karadeniz havzasının kuzeyi, batısı ve doğu taraflarına göçler gerçekleştirerek, özellikle Sarmatlar, Hunlar, Avarlar, Macarlar, Peçenekler, Kumanlar çok daha doğu'da, Moğolistan ve batı Çin'de kendini gösteren çeşitli nüfus hareketlerinin batı ucunu oluşturmaktaydılar. Ayrıca bu göçler öyle kısa bir sürede gerçekleşmemiş, bu halkların batıya olan göç hareketleri ve gittikleri bölgelerin etnik yapılarını etkilemeleri uzun yılları almıştır (Goffart, 1981: 284).

M.S. 5. yüzyılın ortalarına doğru Attila idaresindeki Hunların akımları ile gittikçe yoğunlaşan göç hareketleri neticesinde, Hunların ardından Ogurlar, Avarlar, Tuna Bulgarları, Bulaklar, Peçenekler, Oğuzlar, Kumanlar ve diğer Türk boyları Karadeniz'in kuzeyinden geçerek Avrupa, ve Tuna'yı aşarak Balkanlara ulaştılar. Göç eden bu Türk kavimleri yolları üzerindeki diğer kavimleri de harekete geçirerek bu harekete kattılar. Yol üzerindeki diğer kavimlerin bu büyük göç hareketine katılmasında Avarların da önemli bir rolü vardır. Çünkü Avarlar göçebe olduklarından, işgal edilen arazilere toprağı işleyen serf kavimlerine yani onların buralara iskanlarına ihtiyaçları vardı. Bu serfler Avarların seferlerinde yaya asker olarak da hizmet görmüş olmalıydı. Bunun da ötesinde Avarlar Slav kavimlerini kendi topraklarından başka Tuna'nın güney yörelerine de zorla iskan etmişlerdir. Böylece Bizans, Balkanlarda ve Doğu Avrupa'da gittikçe artan bir hareketlilik ve kargaşa ile yüz yüze geldi. Bizans artık Avarlar ve onlara tabi olan orta Tuna bölgesi-Slav kabilelerinin artan baskısı ile karşı karşıyaydı. Ayrıca Bunun bir sonucu olarak Bizans'ın Sava ve Tuna geçitlerini koruyan savunma noktalarında şiddetli bir mücadele başladı (Tufay, 1988: 195). Öyle ki İlk Bulgarların 7. Yüzyıldaki göçleri Slavlarınkiyle

aynı döneme denk gelerek çakıştı. Mevcut karışık Türk grupları, Bulgarlar savaşçıydılar. Öyle ki onlar Ural ve Volga arasındaki bölgelerden Hazar deniz'in kuzeyindeki steplere oradan da Tuna nehrinin karşısından Balkan içlerine göç etmişlerdi. Ayrıca müthiş ünlü atlı bir orduya sahip olan Bulgarlar, Han merkezli güçlü bir politik yönetime sahipti. M.S. 630 yılında Bulgar kavimleri birliği zaten vardı, ve 631-32 yıllarında Bulgarlar, Bizans İmparatorluğu kontrolüne karşı Slavlar ile birleşti. M.S. 681 yılı başlarında Han Asparukh, İlk Bulgar Devletini tanıması için İmparator V. Constantine'yi zorladı. Bu devlet merkezi modern Shuman yakınındaki Pliska'dır, bu ilişki Slavların dil ve kültürel yapılarıyla Bulgar politik yapılarını birleştirdi (Curtis, 1992: 5-6).

Ayrıca günümüzdeki güney Rusya bozkırlarını o dönemde baştan sona hakimiyetleri altına alan bu göç hareketleri sonucunda kendini gösteren kabileler, Hunlar ile karşılaşmadan önce Bulgar diye anılmıyorlardı. Ancak önemli Bizans tarihçisi Priskos'un ifadelerine göre; Oğur- Ak Oğur- On Oğur- adlarını taşıyorlardı. Neticede Bulgarlar Hun Türkleri ile Oğur Türklerinin karışarak birleşmesinden ortaya çıkmış yeni bir Türk topluluğu olmuşlardı (Kafesoğlu, 1985: 3).

Nitekim Ogurlar, Doğu Avrupa'ya göç hareketini gerçekleştirmeden önce üç farklı coğrafyalar da yaşıyorlardı. Birinci grup Sır Derya- Çu ırmakları arasında, ikinci grup Emba nehri yani Kuzeybatı Kazakistan bozkırlarında son grup ise Yayık ırmağı çevresinde yaşıyorlardı. 461-465 yıllarında Ural dağlarının doğusundan batısına göç ettirilmişlerdi. Neticede Karadeniz'in kuzeyine geldikten sonra Avrupa Hunları lideri İrnik'in hakimiyetini kabul eden Ogurlar, Hunlarla birleşerek, Kafkasların kuzeyinde, Azak Denizi'nin doğusunda, Don ve Volga arasında be batıda Dinyeper'e kadar Ogurlar bu coğrafyalarda yaşamaya devam ettiler (Taşağıl, 2016: 27-28).

Bölgenin önemli diğer etnik gruplarından bir diğeri de Peçeneklerdir. Peçenekler, önce Yayık ve İdil boylarında yaşıyorlardı. Bunların komşuları Hazarlar ve Uzlardı. 9. Yüzyılın sonu 10. Yüzyılın hemen başlarında bu iki boy birleşerek ortak düşmanı olan Peçeneklere karşı mücadele ederek, Peçenekleri yerlerinden attılar. Daha sonraları Peçenekler kendilerine yurt bulmak için batı'ya doğru harekete geçerek Macar yurtlarına gelmiş ve onlarla savaşmışlardı. Dolayısıyla yapılan bu mücadele de Macarlar yenilerek yurtlarını Peçeneklere bırakmışlardı. Ve artık bu tarihten sonra da Peçenekler, Don nehri çevrelerinden Tuna'ya kadar olan yerleri yurt edindiler. Ve güney batı Avrasya stepleri ile Kırım yarımadasında hakimiyet kurduktan sonra da batı taraflarına doğru hakimiyet sahasını genişletmek için hareket geçmiş olan Peçenekler, 11. Yüzyılda Uzlar ve Kumanların baskısı ile Tuna boylarına inerek 1035'ten itibaren Roma yerleşkelerine saldırmaya başlamışlardı (Kurat, 2016: 41, 61).

Sonuç olarak, Bulgarların bu zamana kadar Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde devletler kurmaları onları önemli bir konuma getirmişti. Orta Volga'da birkaç yüzyıl süren

KAYNAKÇA

Chary, Frederick B., (2011). The History of Bulgaria, , Santa Barbara- California- USA: Greenwood Publishing.

Strabon, (2015). Geographika, (Adnan Pekman Çev.), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Forbes, Nevill – Toynbee, Arnold J. – Mitrany, D. – Hogarth, D.G., (1915). *The Balkans: A History of Bulgaria, Serbia, Greece, Rumania, Turkey*, England: Oxford University Press.

Runciman, Steven, (1930). *A History Of The The First Bulgarian Empire*, London: G. Bell and Sons LTD Puplicing.

Curtis, Gleen E., (1992). *Bulgaria A Country Study*, Washington, D.C.: Federal Research Division- Library Of Congress.

Dujcev, Ivan- Velkov, Velizar- Mitev, Lono- Panayotov, Lubomir, (t.). *Histoire De La Bulgarie*, Roanne- France: ISBN: 2-7171-0084-9.

Wilson, Mark, (2014). *Biblical Turkey- A Guide To The Jewish And Christian Sites Of Asia Minor-*, İstanbul- Turkey: Ege Publishing.

Goffart, Walter, (April 1981). “Rome, Constantinople And The Barbarians”, *American Historical Review*, S. 86, Num. 2, (pp. 275-306), s. 284

Yılmaz, Hasan – Kaşıkçı, (2001). *Nihat, Karadeniz Kıyılarında Yaşama, İnsana ve İzlere Dair*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yay.

Crampton, R.J., (2007). *Bulgaristan Tarihi*, (Nuray Ekici Çev.), İstanbul: JeoPolitika Yay.

Todorov, Nikolay, (1979). *Bulgaristan Tarihi*, (Veysel Atayman Çev.), İstanbul: Öncü Kitabevi.

Kafesoğlu, İbrahim, (1985). *Bulgarların Kökeni*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Tufay, Muzaffer, (Aralık 1988). “Türkler, Ruslar ve Bulgarlar”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 2, Ankara, (ss. 193 – 218), s. 194.

Taşagıl, Ahmet, (2016). *Çin Kaynaklarına Göre Eski Türk Boyları*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay., s. 27-28.

Kurat, Akdes Nimet, (2016). *Peçenekler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.